

Nu vragen we: kan het sterker?

De filosofie een leer van God, hoewel niet hebbende een ander licht dan het licht der natuur?

Het is een oogenblik, of het ons in de kykende oogen gaat schitteren.

Zou in onze 20ste eeuw één onzer predikanten dit zóo durven zeggen op den kansel, en indien hij het deed, zou hij even hartelijk als anders den handdruk ontvangen van sommige broeders, die „op de leer“ zitten?

Maar misschien verstaat Ursinus onder filosofie iets, dat geheel van onze opvatting verschilt, namelijk, op middeleeuwsche manier, een vernenschelijke en verkapt theologie?

Laat ons daarom verder hooren:

„De filosofie is onderscheiden van de christelijke leer op deze manieren:

1. In de gronden. — De filosofie is geheel natuurlijk, en wordt gebouwd en bevestigd uit dingen, die van nature bekend zijn. Maar in de christelijke leer, te weten de leer des Evangeliums, hoewel er vele natuurlijke leeringen in zijn, is nochtans het bijzonderste deel daarvan, van nature niet bekend, maar gaat alle natuurlijke kennis te boven.

2. In hetgeen dat ze leeren (Dus de inhoud). — De christelijke leer vervat in zich de wet en het Evangelium; maar de filosofie weet van het Evangelium niets. Ook: de ware gemeente leert en verstaat den rechten zin der geheele wet van God, maar de filosofie handelt van de principaalste deelen derzelfde niet, en het deel der wet, dat in de filosofie geleerd wordt, van de nederlijke plichten, uit enkele van de geboden der wet Gods afgeleid, wordt zeer duister en onvolkomen voorgedragen.

De filosofie leert ook andere kunsten en wetenschappen, die den menschen oorbaar en nuttig zijn, inzonderheid de redekunst, en de kunsten van rekenen, landmeten, den loop des hemels te kennen, en diergelijke, waarvan in de gemeente niets geleerd wordt, hoewel ze nochtans haar gebruik hebben om de leer der kerk te verstaan, en ze aan anderen te doen begrijpen.

3. In hare werkingen. — De christelijke leer ontdekt de fontein der ellende van het menschelijk geslacht, te weten den val des menschen, en de zonde. Maar de filosofie weet daar niets van. Verder wordt nog genoemd als verschilpunt: de kracht om te troosten.

Het kan ons niet verwonderen, dat de man, die den troost in het centrum van de heilsleer plaatste, dit element ook in de filosofie heeft nagespeurd en de goudkorrels uit het Stoïcijnse beekje heeft opgevischt.

De „manieren van vertroosting“, die de filoso-

fie met de christelijke leer gemeen heeft, zijn deze:

1. Dat alles door Gods voorzienigheid geschiedt, en dat men Gods wil moet gehoorzaam zijn.

2. Dat het troostelijk is, als men in nood en lijden eene goede en geruste conscientie heeft.

3. Dat het heerlijk en prijzelijk is, altijd kloekmoedig en met geduld het lijden te verdragen.

4. Dat het lijden ons ten beste, en tot een goed einde toegezonden wordt.

5. Dat anderen aan het zelve onderworpen zijn geweest en standvastig verdragen hebben.

6. Dat de deugd niet onbeloond blijft en het lijden zal wedervergouden worden.

7. Dat ons nog zwaarder lijden zou overkomen, wanneer God ons naar verdienste wilde behandelen. Een kleiner kwaad, met een grooter vergeleken, schijnt nog eenigszins goed te zijn.

Natuurlijk kent de filosofie niet den troost van het Evangelie, maar wij zien toch klaar, „dat de ware filosofie niet strijdt met de christelijke leer, maar is alleen onvolmaakter.“

Laat ons dit woord even vasthouden: onvolmaakter.

Dus het „natuurlijk licht“ brengt niet een kennis, die andersoortig, maar die minder duidelijk is. Eervoller kan men de wijsbegeerte niet kronen.

Maar de reserve, die er in de onderscheiding: ware filosofie schuilt, houdt Ursinus streng in het oog.

Zoo noemt hij de dwalingen, die in de boeken der filosofen wel voorkomen, dingen, die niet voor „oprechte filosofie“ gehouden mogen worden, maar beschouwd moeten worden als „ijdele bezwelingen van 's menschen verstand en als vuile zweven, bij de ware filosofie te vergelijken: gelijk daar is de meening van Aristoteles, dat de wereld geen begin gehad heeft, en ook geen einde hebben zal; alsmede het gevoelen van Epicurus, dat de ziel sterfelijk is, enz.“

Hij vermaant daarom, „dat wij ons afscheiden van alle Epicuristen en vrijgeesten, die de geheele religie, of verachten, of zoeken te scheuren, ja, die meenen, dat een ieder in zijne eigene religie wel zal zalig worden.“

Uit dit korte overzicht trekken wij de, voor ons onderzoek gewichtige, conclusiën:

1a. Dat calvinisten als Ursinus van de Griekse filosofie allesbehalve onkundig waren en een zuiveren kijk hadden op het waarheidsgehalte in deze wijsbegeerte.

2a. Dat zij met verbazingwekkende vrijmoedigheid en beslislust de goede vondsten van de natuurlijke rede in hun wereldbeschouwing inlijven en aanprizen als goddelijke wijsheid.

Hier ziet men duidelijk trekken de verbindingszenuw tusschen natuur en genade, of algemeene

en bijzondere gratie, die door Calvijn is ontdekt.

3a. Dat bij deze gewaardeerde wijsheidsschat ten niet alleen behoorden de ontdekkingen der z.g. formeele wijsbegeerte (denk- en redeneerkunst), maar ook wat thins hoort op het zoo précaire gebied van de zedeleer.

Maar ook:

4a. Dat de voorstelling, die zij hadden van het begrip en de taak van de wijsbegeerte, nog veelszins kinderlijk natief was.

Op het voorbeeld van de middeleeuwsche theologen, rekenen zij tot de filosofie een allegaartje van vakken, de z.g. „liberale kunsten“, die met de wijsbegeerte slechts in ondergrondsch verband staan.

Van de geweldige taak van de wijsbegeerte, een onderzoek in te stellen naar de betrouwbaarheid en de grenzen van het kenvermogen, naar het toepasselijk gebruik van dat kenvermogen bij het onderzoek van de verschillende vakken van wetenschap, en de encyclopedische samenvoeging van alle kennis tot één wetenschappelijk-systeematische wereldbeschouwing, — van dit alles weten zij niet, althans zij „doen er niet aan“.

De principieele uitspraak van Ursinus over de beteekenis der wijsbegeerte aanvaarden we als een vrucht van verstandig en gezond christendom, maar tot de kennis en ontwikkeling van de wijsbegeerte zelf, brengt deze groote geesteszoon van Calvijn ons geen radwenteling verder.

En evenmin de eminente theologen in den bloeitijd van het Hollandsch calvinisme.

Ge kunt nemen wien ge wilt: Andreas Hyperius, — óók hij noemt de filosofie een „gave van God“, en erkent vooral haar formeele beteekenis; Franciscus Junius, — hij waardeert de „natuurlijke filosofie“, die dient tot verklaring (interpretatie) van de wereld; Hieronymus Zanchius, — hij maakt de filosofie tot een onderdeel van de theologie en vindt, dat Aristoteles in den grond der zaak overeenstemt met Mozes' scheppingsverhaal; Gjsbertus Voetius, — die een keurige indeeling van de filosofie geeft, waarin hij zelfs de muziek en de beeldhouwkunst een plaats geeft, — ze brengen ons geen van allen één stap verder. Van zelfstandig wetenschappelijk onderzoek der natuur of van de zelfkundige vermogens vindt ge zo goed als geen spoor. En dus ontbreekt het materiaal, dat door zijn ophooping tot wijsgeerige bezinning en systematisering dwingt.

In dit opzicht heeft het Nederlandsche calvinisme de belofte, die er in zijn beginsel lag, niet vervuld, en als later de theologische ontwikkeling doodsnoort in de zandwoestijn van het scholasticisme, valt het de buitenkerkelijk opgebloeide ongelooft filosofie niet moeilijk het calvinisme te overvle-

Die feiten, en de daaruit blijkbare slotsommen, kunnen we hier zelfs niet in een kort overzicht mededeelen. Zulk een kort overzicht zou ook geenszins overtuigend zijn; want de overtuigende kracht ligt juist in de aangehaalde bewijsstukken. We laten hier dan ook alleen de resumptie volgen, die Dr. Kuyper zelf aan het einde van zijn geschrift geeft:

Zie ik goed, dan is met het bovenstaande de onverhoedsche aanval van Dr. van Toorenbergen tamelijk wel op alle punten afgeslagen.

Had hij beweerd, dat de professoren in canonieke zaken geen definitieve stemmen hadden — ik heb met de stukken zelf aangetoond, dat ze wel méé concludeeren.

Had hij hen als getuigen opgeroepen tegen het in omnibus en voor een on-Dordtsche revisie, — ik heb bewezen, dat zij vóór het „per omnia“ waren, en de vrije revisie afkeurden.

Had hij beweerd, dat de Staten en Curatoren reeds vóór 25 Augustus omgezet waren en uit dien hoofde nu in alles met de Calvinisten gingen, — ik heb doen zien, dat de Staten in Augustus nog de ouden waren, en later omgezet, wel in Theologie met de Gereformeerden gingen, maar in Canonici's het oude anti-Calvinisme doorzetten.

Had hij beweerd dat de H.H. Walaëus e.s. niet wilden teekenen, wijl het stuk dat men hun vooris „niet eerlijk, niet ruim, niet eenvoudig“ genoeg was, — ik heb uit onwraakbare documenten aangetoond: 1a. dat ze zelf dit stuk méé opstelden; 2a. bereid waren het te teekenen; en 3a. het alleen niet teekenden, overmits het hun „verboden was en geïnterdiceert“.

Maar bij het pareeren van die lausstooten liet ik het niet. Van geheel het terrein, waarop hij had postgevat, moest de aanval verjaagd worden; zou er weér ruste komen op het burchtsloot.

En daarom heb ik voet voor voet mijn gedachten tegenstander elke duim breed gronds buiten de omtrekking van het toernooiveld betwist, en door een breede historische schets doen zien, hoe al wat achter de onderteekeningstaquastie lei door hem voorbijgezien, van de wederzijdsche verhouding dientengevolge een geheel verkeerde voorstelling gemaakt is, en geen de minste rekening is gehouden met het historisch milieu waarin dit geschil bepleit werd.

Zoo heeft deze studie van Dr. Kuyper de belangstelling in de Dordtsche periode ongemeen verlevendigd.

Zie verder de recensie van Dr. F. L. Rutgers in De Heraut, nr 74, en H. H. Kuyper, De Post-Acta, blz. 245 en 246.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXXI.

62. De Leidsche Professoren en de Executeurs der Dordtsche Nalatenschap. Verweerschrift. Amsterdam, J. H. Kruij, 1879.

De Synode der Ned. Herv. Kerk beging in 1878 den grooten misstap, om voor het Kerkelijk Hooger Onderwijs in de dogmatiek mannen van Groninger richting te benoemen. En nu plaatste De Heraut sinds 13 October, week aan week, aan het begin van zijn leaders dit bericht:

Onze aanstaande predikanten zullen voortaan in de hoofzaak der godgeleerdheid, t.w. in de dogmatiek, aan alle drie onze hogescholen onderwezen worden door mannen, wier richting jaren lang opzettelijk de belijdenis van het goddelijk gezag der Heilige Schrift, van Gods Drieëenig Wezen, van de Godheid des Zoons, van de persoonlijkheid van den Heiligen Geest, en van de verzoening door het bloed des Lams, als onware verzinself van menschen heeft zoeken uit te roeien en bespot.

Mag dit lijdelijk geduld?

Daarop volgde in het nr van 20 October 1878 de mededeeling van zekere pogingen, die aangewend worden om o.a. aan een Gereformeerde Kerk weer uitzicht te openen op het verkrijgen van Gereformeerde predikanten, die tevens wetenschappelijke beoefenaars zijn van de Gereformeerde theologie.

En in De Heraut van 27 October werd daaraan nog het bericht toegevoegd, dat in een vergadering van enkele broeders het gewichtige besluit was gevallen om een Vereeniging voor Hooger Onderwijs op te richten op den grondslag der Gereformeerde beginselen, en met name, voor zóo veel het onderwijs in de Heilige Godgeleerdheid betreft, op de drie formulieren van eenigheid, gelijk die in den jare 1619 door de Synode Nationaal van Dordrecht voor de Gereformeerde Kerken dezer landen zijn vastgesteld, in maniere als door gemelde Synode Nationaal, blijkens haar eigen handelingen en haar acten, het gezag van deze formulieren is bedoeld.

Tegen deze bepaling kwam de anonieme steller der Gereformeerde Brieven (Dr. J. J. van Toorenbergen) in de Stemmen voor Waarheid en Vrede, 1878, blz. 639 vv. op.

Over deze kwestie werd toen eerst in de Haarlemsche Courant en in De Heraut tusschen Dr. van Toorenbergen en Dr. Kuyper een korte schermutseling gevoerd. Na ridderlijk eeresaluut staakten zij dien pennestrijd echter in de pers. Maar tevens beloofde Dr. Kuyper elders dit niet onbelangrijke steekspel met zijn ridder van blazen voort te zetten.

Een tijdelijke ongesteldheid, die hem het gebruik der rechterhand benam, en dus allen schriftelijke arbeid onmogelijk maakte, was intusschen oorzaak, dat Dr. Kuyper zijn woord iets later gestand deed dan hij gehoopt had. Maar juist daardoor te beter voorbereid. Want het verweerschrift, dat hij nu in het licht gaf, bewees bij vernieuwing zijn uitnemend talent voor geschiedvorsching.

Hij vangt zijn studie aan met een heldere niteenzetting van de zaak die het gold. Het geschil tusschen hem en Dr. van Toorenbergen laat zich in enkele woorden aldus uitdrukken: Was er met betrekking tot het gezag van de Formulieren van eenigheid, tusschen de Dordtsche Synode en de Leidsche professoren van 1620 een principiële verschil, ja dan neen? Waren deze professoren te dien aanzien „liberalen“ (in den alledaagschen, oppervlakkigen en onjuisten zin van dat woord,) of waren zij ook in dat opzicht zuiver Gereformeerde? Dr. van Toorenbergen had het eerste beweerd, en daartegenover was het andere door Dr. Kuyper met nadruk gehandhaafd. Het antwoord van Dr. van Toorenbergen was niet volkomen duidelijk; het gaf den indruk, dat de zaak, die eigenlijk in kwestie was, aan Dr. Kuyper werd toegegeven, of althans werd ter zijde gesteld, terwijl toch terzelfder tijd het vroeger beweerde onvoorwaardelijk werd herhaald. En daarop achtte Dr. Kuyper het noodig, de zaak eens grondig te behandelen, niet slechts om haar zelfs wil, en tot aanwijzing van de toenmalige verhouding tusschen kerk en hogeschool, maar vooral ook omdat hier tweemaal beschouwing van de Dordtsche periode onzer kerkgeschiedenis aan het licht kwam, en het wel de moeite waard was, bij dit ééne punt eens nauwkeurig na te gaan en dan te doen blijken, of de beschouwing van Dr. van Toorenbergen, dan wel die van Dr. Kuyper, door de feiten gerechtvaardigd werd.

gelen en
te brengen
een voor
Had Tr
nemen e

Op deze
wilde Syn
de stelling
gehe Theo
wijze, die
men philo
de dogmat
de mag
van het
tie van
de zie
zoals
seerd

De aang
we deze v
deze rubr
feiten, wa
dankbare
sterven en

Uit de c
kleinere g
natuur van
kies ik dit
tendichter

Meer da
man, wien
omdat hij,
Joodsche t
door de b
leeren vin
haat van
van 't kruit
strijd en zie
heid van
heid en st
zonder de
van Christ
In het l
moge voor

De eerst
Kruis":

O
zie
wa
toe
en
des

aldus luidt

En als
strophes g
beschouwd
vervolgt hi

POPULAR

In mijn
besproken,
zoek werd
daad hadd
van gestoo
rekenbaar
mochten

Thans w
beelden no
zijn, die is
ken, door
worden be
worden ge
dig onderz
lijk verant
hun dader

Laat ik
die wegen
onder het
geld gele
rekeningen
zichzelf ni
vorm voor
van somm
niets te k
hij een va
wegens ee
onderzoek
alles en r
nergens ee
geschreev
politiek ge
tijdens de
Zuid-Afri
München
revolutie;
scheiden;
waarbij hi
heele were